

Quickscan Farmsum te Delfzijl

Discipline: Archeologie
Onderwerp: Quickscan Farmsum Delfzijl
Datum: 04-10-2022
Projectnummer: 51009090
Referentienummer: NL22-648800269-33195

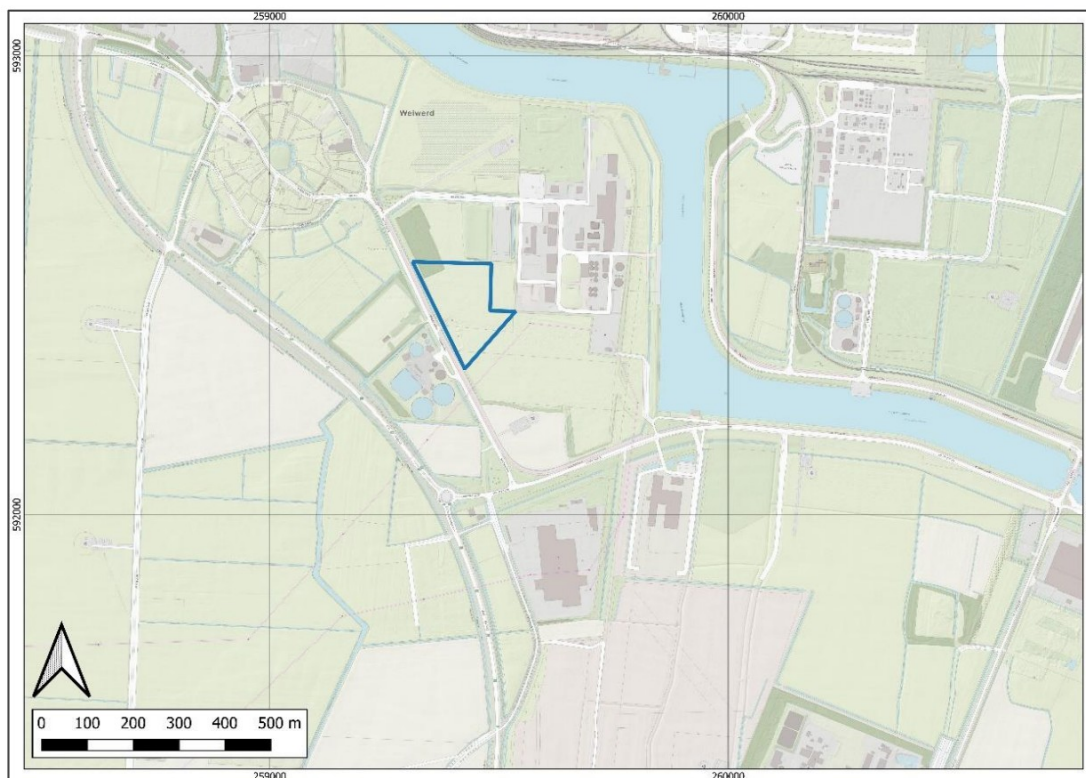
Administratieve gegevens

Opdrachtgever: VoltH2
Provincie: Groningen
Gemeente: Eemsdelta
Adres: Oosterwierum ten zuidoosten van Weiwerd.

Huidige inrichting: Grasveld
Oppervlak ingreep: Nog niet vastgesteld; oppervlakte plangebied ca. 4 ha.
Diepte ingreep: Nog niet vastgesteld.

Aanleiding

Context QuickScan: Ontwikkeling waterstofproductie-installatie: engineering, conditionering.
Geplande ingreep: Omvang en diepte ingrepen nog niet vastgesteld.

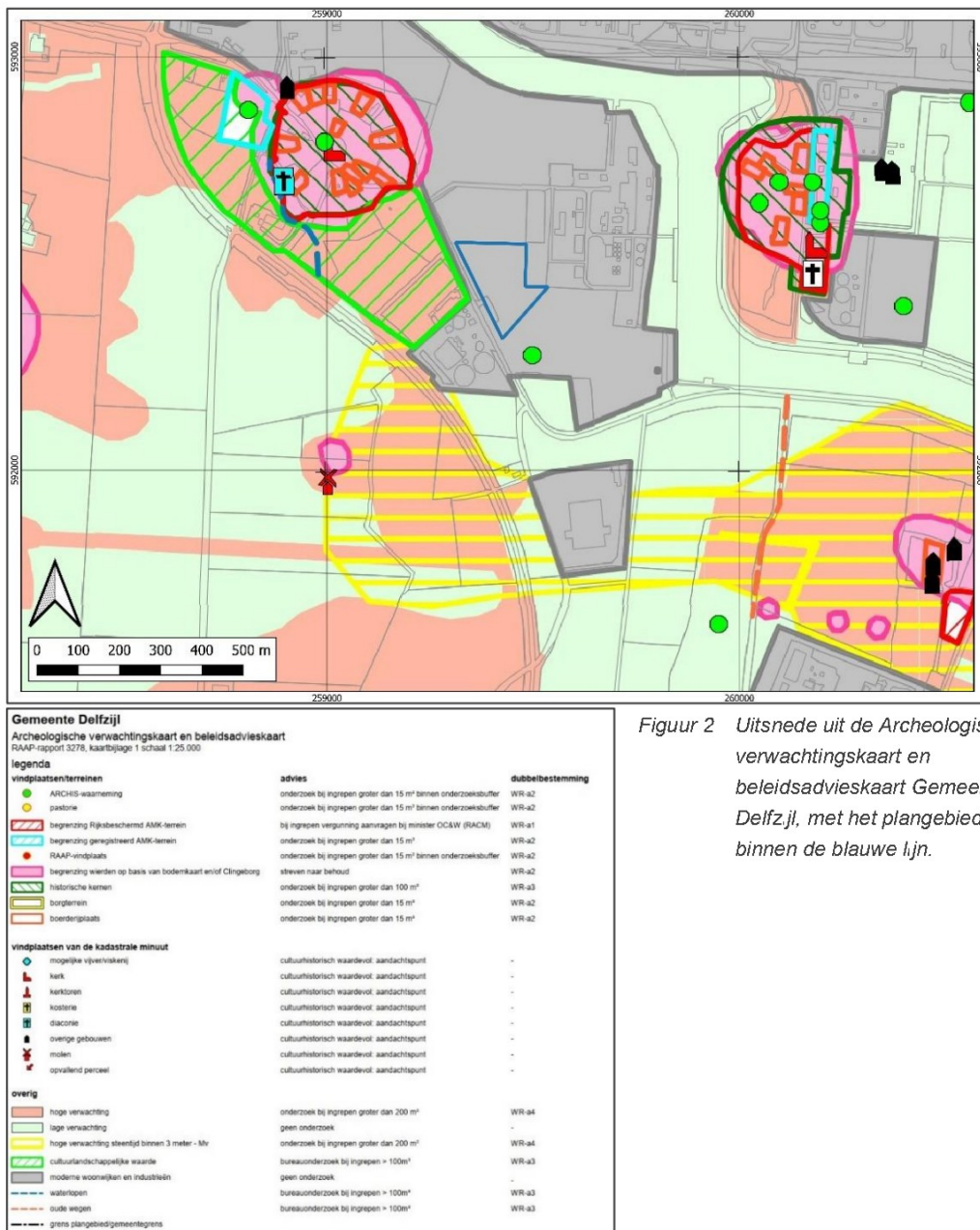
Figuur 1 Projectlocatie Farmsum Delfzijl (blauwe lijn)

Bevoegd gezag en beleid

Bevoegde overheid: gemeente Eemsdelta

Vigerend archeologisch beleid:

- Archeologische beleidsadvieskaart provincie Groningen – zie figuur 2.
 - Bestemmingsplan Oosterhorn (voorontwerp 2019-12-12), geen dubbelbestemmingen;
 - Facetplan Cultuurhistorie (vastgesteld 2020-11-26), Waarde – Ruimtelijke Kwaliteit
- Hoewel archeologisch vooronderzoek voor deze locatie niet wettelijk verplicht is, grenst het plangebied wel aan een zone met hoge archeologische verwachting en bevindt het zich direct ten noorden van een archeologische waarneming (verdwenen terp). Derhalve is besloten om voor deze locatie een archeologische quickscan uit te voeren.

Figuur 2 Uitsnede uit de Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart Gemeente Delfzijl, met het plangebied binnen de blauwe lijn.

Bekende archeologische waarden

Archeologische Monumentenkaart (AMK): In het plangebied zijn geen monumenten aanwezig. Circa 150 meter ten noordoosten van het plangebied ligt het AMK-terrein 351 (Weiwerd), en AMK-terrein 7008 (Heveskes) ligt bij benadering 470 m ten oosten van het plangebied:

AMK-terrein 351: Terrein met de dorpswierde van Weiwerd met het kerkterrein en kerkhof, met sporen daterend uit omstreeks het begin van onze jaartelling, en gelegen in klei op een kwelderrug in een voormalig kweldergebied. Vanwege de aanleg van een industriegebied werd vanaf de jaren '60 het dorp Weiwerd "gesaneerd": de bevolking werd gestimuleerd te verhuizen en vrijgekomen gebouwen werden gesloopt. De kerk is in 1984 afgebroken. Nu zijn nog enkele percelen bebouwd; in september 2003 stonden er nog zo'n 10 gebouwen op de wierde. Het meest centrale, ronde perceel is in gebruik als begraafplaats. Een aantal grafstenen zijn aanzienlijk aangetast door het zware vrachtverkeer dat de weg over de wierde gebruikt. Door het gave radiaire verkavelingspatroon en de ringwegen heeft de wierde een grote cultuurhistorische waarde. De aanwezigheid van archeologische sporen voegt er een wetenschappelijke waarde aan toe. Met wierden in de omgeving (Farmsum, Geefsweer, Amsweer, Heveskes en Termunten en Woldendrop) kan van een ensemble gesproken worden.

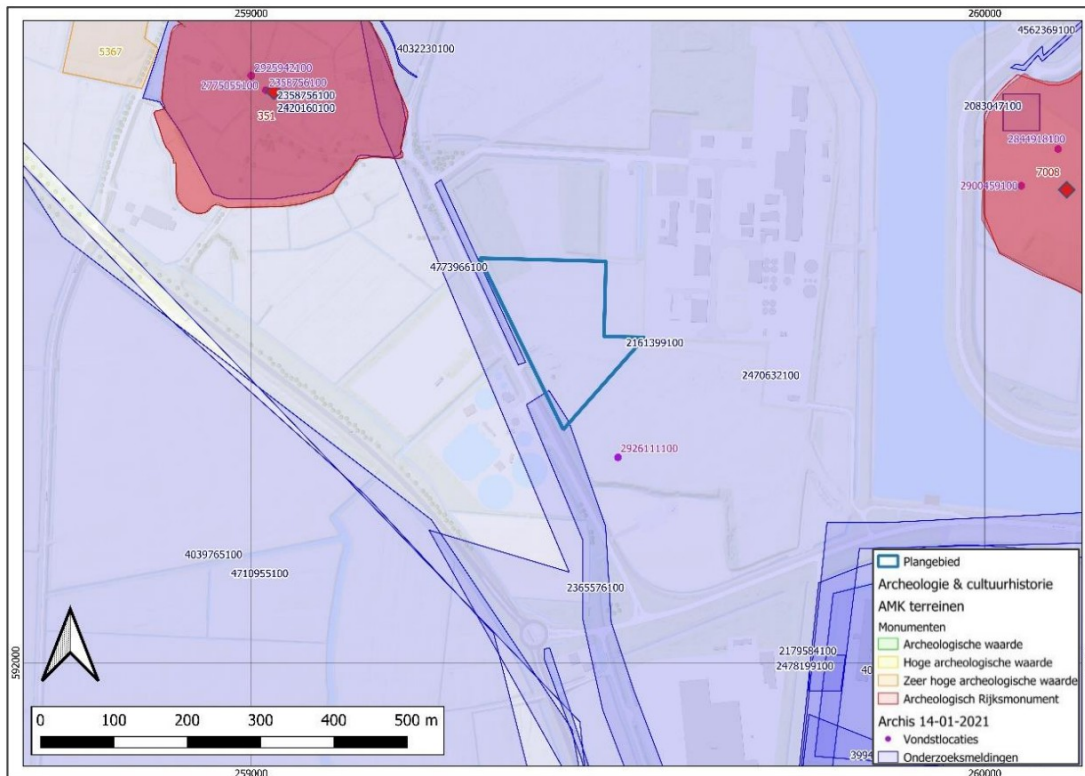
AMK-terrein 7008: Terrein met resten van een wierde. De wierde was bewoond rond het begin van de jaartelling en is continu bewoond sinds de Vroege-Middeleeuwen. Het westelijke deel van de wierde is beschermd. De wierde Heveskes maakt deel uit van een wierdengroep op een kwelderrug langs de zuidoever van de Eems. Steenhuis en kerk dateren uit 12e/13e eeuw. De kerk staat op een aparte hoogte. Het steenhuis, een omgracht rechthoekig erf met een huis, bevindt zich op het hoogste deel van de wierde (mon nr 5367). De wierde dateert van omstreeks begin van de jaartelling. Onderzoek in 1994 heeft aangetoond dat de wierde oorspronkelijk bestond uit twee terpjes. Op het doortrapte kwelderoppervlak werden vondsten uit begin van de jaartelling aangetroffen. De oudst aangetroffen bewoningsresten zullen van de 8e/9e eeuw dateren. In 1993 werd aangetoond dat de wierde in de Middeleeuwen nog aanzienlijk opgehoogd en vergroot is. Aangetroffen werden onder andere de funderingsleuf van een omgracht steenhuis. Het steenhuis is mogelijk in de 13de eeuw gebouwd. In de 14de eeuw moet het reeds zijn verdwenen. In 1996 en 1997 werd op de wierde op verschillende plaatsen middeleeuws en postmiddeleeuws materiaal gevonden. De wierde is voor een klein deel afgegraven. Van de oude wierdestructuur resten nog delen van de ringsloot, het kerkhof en het ten zuiden aangrenzende omgrachte erf van de voormalige pastorie. Van de bebouwing rest een grote schuur en de middeleeuwse kerk die recentelijk is gerestaureerd. Uit het onderzoek in 1994, in de noordelijke flank, bleek dat de conservering van het onderste wierdepakket goed is. De gaafheid en conservering van de vindplaats zijn goed. Besloten is ook het noordoostelijke deel van de wierde te beschermen middels een AMK-terrein.

Archis-vondstmeldingen (binnen straal van 500 m): zie figuur 3 en tabel 1.

Tabel 1 *Archeologische vondstmeldingen*

ZaakID	Complex	Materiaal/Type	Datering
2925942100	Terp/wierde (Weiwerd)	Ophogingslaag	Vroeg Romeinse Tijd
2775055100	Terp/wierde Weiwerd	Ophogingslaag	Late IJzertijd – Vroeg Romeinse Tijd
2358756100	Terp/Wierde (Weiwerd)	Kogelpotfragmenten en rood geglazuurd aardewerk	Vroege Middeleeuwen C – Late Middeleeuwen B

ZaakID	Complex	Materiaal/Type	Datering
2926111100	Terp/wierde (onbekend)	Ophogingslaag	Middeleeuwen – Nieuwe Tijd

Figuur 3: Uitsnede uit Archis 3 met overzicht van AMK-terreinen, vondstmeldingen en onderzoeksmeldingen.

Zaak-id 2926111100 betreft een waarneming van een terplichaam tijdens een veldinspectie door H. Halbertsma vóór het jaar 1963. Deze kleine wierde is ook te zien op topografische kaarten tot circa 1965 (zie Figuur 4), waarna het terrein lijkt te zijn geëgaliseerd in het kader van de ruilverkaveling.¹ Dit verklaart waarom de terp niet meer is waargenomen tijdens de Monumenten Inventarisatie in 1965. Rond 1980 wordt het terrein in zijn geheel opgehoogd ten behoeve van de aanleg van het industrieterrein.

De overige vondstmeldingen hangen samen met de wierde Wieuwerd – zie tabel 2.

Archis-onderzoeksmeldingen (binnen straal van 500 m): zie figuur 3 en tabel 2

Tabel 2 Archeologische onderzoeksmeldingen

ZaakID	Type onderzoek	Resultaat
2161399100	Archeologisch: bureauonderzoek	Onderzoek niet beschikbaar via Archis3
2470632100	Archeologisch: Bureauonderzoek	Onderzoek niet beschikbaar via Archis3
4773966100	Archeologisch: boring	Er wordt geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen, omdat het deelgebied geen hoge archeologische verwachting

¹ [Redacted] Cultuurhistorisch bureauonderzoek Farmsum Delfzijl, 2022.

ZaakID	Type onderzoek	Resultaat
		kent en tijdens het booronderzoek geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen
2365576100	Archeologisch: boring	Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied zich grotendeels in een vlakte van getij-afzettingen bevindt. Het noordelijk deel van het tracé bevindt zich ter hoogte van een getij-inversierug. In het zuidelijk deel bevinden zich dekzandwellingen. De getij-inversieruggen en dekzandwellingen vormen de hoger gelegen delen in het gebied. Dit waren (en zijn) de gunstige locaties voor bewoning. Er kunnen archeologische resten verwacht worden die dateren uit de periodes IJzertijd/Romeinse tijd en Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd. Uit de resultaten van het veldonderzoek is gebleken dat de bodem ter plaatse van het plangebied hoofdzakelijk bestaat uit een (gelaagd) pakket van zware zavel tot matig zware klei. De toplaag is in het merendeel van de boringen verstoord aangetroffen. In een zestal boringen, aan de zuidkant van het tracé, is in de ondergrond dekzand aangetroffen. In één boring, boring 7, is in dit dekzand een podzol waargenomen. Er zijn tijdens het veldonderzoek geen archeologische indicatoren aangetroffen.
2420160100	Archeologisch: begeleiding	Geen rapportage of documentatie vanwege faillissement Archeodienst
2358756100	Archeologisch: boring	Geen eindrapportage of documentatie vanwege faillissement ARC; wel schijnt een briefrapport te zijn geschreven.

Gespecificeerde verwachting

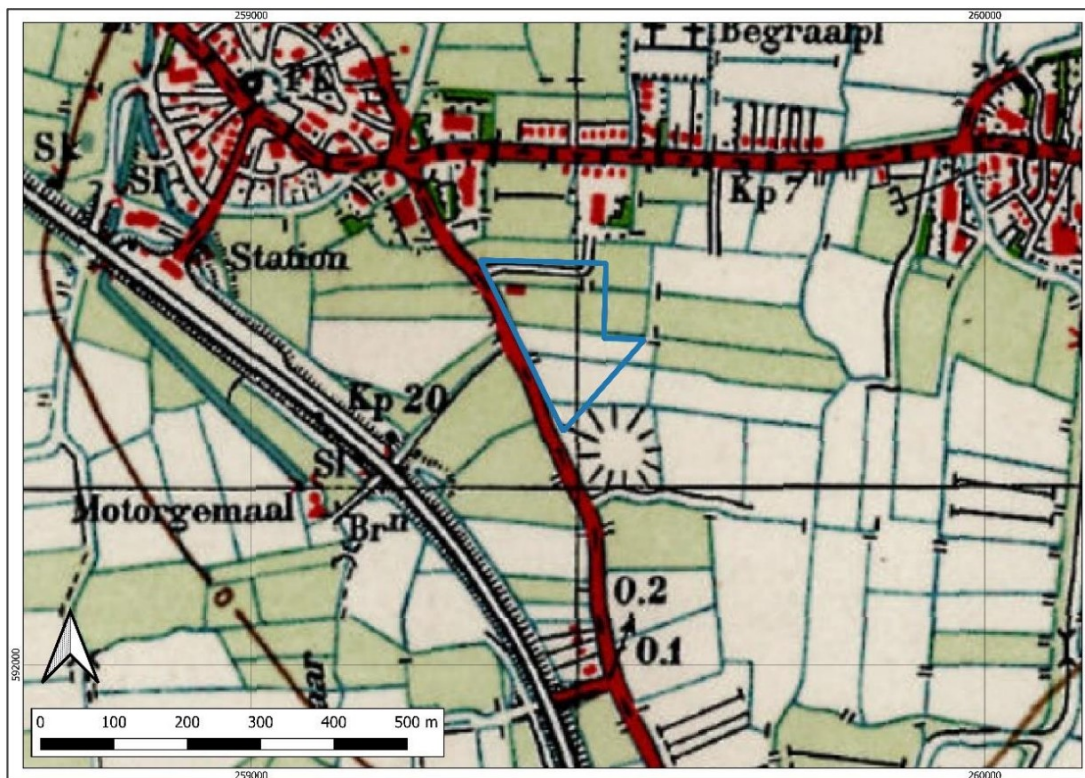
Bodem: Ongekarteerd vanwege (sterk) opgehoogd terrein. Het hoogteverschil met het niet opgehoogde terrein ten westen van de weg bedraagt ca. 1,10 tot 1,30 m. Het bodemtype bestaat hier uit knippige poldervaaggronden van klei met profielverloop 5 (code gMn85C). *AHN: 0,17 m +NAP.*

Grondwatertrap: onbekend.

Geomorfologie: Ongekarteerd vanwege (sterk) opgehoogd terrein. Ten westen van het plangebied bevindt zich een vlakte van getij-afzettingen (M72) met ten zuiden hiervan een getij-inversierug (B71). Deze getij-inversierug heeft zich mogelijk voortgezet in noordoostelijke richting, en kan deels nog aanwezig zijn in het plangebied. Langs de zandige bedding van getij-kreeken worden bij vloed smalle, zandige of zavelige ruggen als oeverwallen gevormd, waarvan het hoogste deel aan de kreek grenst. Als een kreek afgesloten raakt van de zee en (geleidelijk) inactief wordt, verzandt de kreek of slibt geheel of gedeeltelijk dicht. Door klink van het omringende gebied komt het complex van dichtgeslibde kreekbedding en oeverwallen geleidelijk steeds hoger in het landschap te liggen, waardoor het steeds duidelijker als een rug herkenbaar wordt. Getij-inversieruggen zijn van oudsher geschikte locaties voor bewoning. Oude wegen tussen de dorpen op de getij-inversieruggen volgen vaak de oorspronkelijke kreekbedding. De zandondergrond van de bedding vormde een geschikt fundament voor de aanleg van infrastructuur.²

² Toelichting op de geomorfologische kaart via Archis3.

Historische gegevens: direct ten zuiden van het plangebied heeft een kleine wierde gelegen, maar op historische kaarten is geen bebouwing zichtbaar vanaf de 18^e eeuw. Dit kan er op wijzen dat de wierde al veel eerder in gebruik is geweest. Het kronkelige verloop van de waterloop ten zuiden van de heuvel zou er op kunnen duiden dat hier sprake is van een (restant van een) kreek. Vermoedelijk vormde dit deel van de weg Oosterwierum de verbinding met de wierde Weiwerd, waarvan de ouderdom ten minste tot de Middeleeuwen teruggaat. De wierde is aan het begin van de jaren '60 van de vorige eeuw vermoedelijk geëgaliseerd in het kader van de ruilverkaveling, en rond 1980 is het hele gebied opgehoogd ten behoeve van de aanleg van het huidige industrieterrein.

Figuur 4 Topografische kaart van 1955 met het plangebied (blauw), de terp en een mogelijk kreekrestant ten zuiden hiervan.

Verwachte archeologische resten: direct ten zuiden van het plangebied lag een getij-inversierug waarop ooit een kleine wierde is opgeworpen. Het verloop van deze inversierug in (noord)oostelijke richting is niet meer te achterhalen vanwege de recente ophoging van het terrein, maar niet uitgesloten kan worden dat deze doorliep in de richting van, en misschien wel tot aan, de wierde van Heveskes. Getij-inversieruggen zijn van oudsher geschikte locaties voor bewoning, en de aanwezigheid van archeologische resten onder het ophogingspakket (dikte circa 1m) kan dan ook niet worden uitgesloten binnen het plangebied. Daarbij kan het gaan om resten van ophogingslagen van de reeds bekende wierde, dieper ingegraven grondsporen binnen deze wierde, een ringsloot om de wierde, of mogelijke resten van een vlaknederzetting onder de verdwenen en/of afgedekte wierde-ophogingslagen.

Conclusie

Volgens de Archeologische verwachtingskaart en beleidskaart van gemeente Delfzijl is archeologisch onderzoek niet noodzakelijk voor het huidige plangebied (Figuur 2). In het westen grenst het evenwel aan een gebied met hoge archeologische verwachting, dat tot de historische kern van Weiwerd wordt gerekend, en in het zuiden aan een zone waar een kleinere wierde op een kwelderrug heeft gelegen. Daarom wordt geadviseerd om contact op te nemen met de gemeente Eemsdelta over te nemen stappen wanneer de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden dieper reiken dan het ophogingspakket van circa 1 tot 1,5 m dikte.

Opsteller: [REDACTED]

Gecontroleerd: [REDACTED]

[REDACTED]